

TUDOMÁNY, IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Flóra 50 költeménye. Pest, Emich Gusztáv könyvnyomdája 1858.

Andersen meséi. Fordította Szendrey Julia. Pest, 1858. Kiadja Lampel Robert.

IV.

A régebb magyar irodalom alig mutat föl egy pár írónőt s az újabb időben is csak ez utóbbi évtizedben jelentkeznek számosan. Részint a külföld példája, részint divatlapjaink bátorítása kezdő virágoztatni irodalmunk ez ágát s az mindez ideig alig emelkedett feljebb oly dilettantizmusnál, mely éppen oly keveset árt, mint használ. Azonban éppen azért vala szükséges, még jókor, a maga idejében, a más irodalmakban élesen kifejtett tévedésekkel, a külföldi és professzionális írónők példáival világosítani föl a kérdést. Talán erősb színeket használtunk, kiméletlenebben szoltunk, mint szokás nálunk, hol a kritika jogáról, modoráról, formáiról a legnaivabb fogalmak divatoznak, de bizonyára annyi őszinte lelkiismeretességgel, mondhatnók fájdalommal, mennyit e kérdés természete és komolysága kíván. Fejtegetésünkben nem a mi kezdő és dilettans írónőink lebegtek szemünk előtt: ezért tiltakozunk e ezélsások gyanúsítása ellen; nem azon veszélyeket fejtegettük, melyeket írónőink már magokra vontak, hanem azokról, melyeknek ki lehetnek téve: ezért ohajtunk félre nem értetni, nem annyira a magunk, mint inkább azon nők érdekében, kik írni szoktak. A mi írónőinkre még kevés panasz lehet, de jó ha tudják pályájok veszélyeit, a mi írónőink arány-

lag még kevesen vannak, de a divat kezd ragályos lenni. Ismerünk fiatal leányokat, kik sirnak azon képzelt szerencsétlenség miatt, hogy nem elég szelleműsáak írónők lehetni, atyáikat és anyáikat, kik leányaiukat az írónői pályára buzdítják és nevelik, férőakat, kik előtt az írónőség ugy tűnik föl, mint a legmagasabb női eszmény; a magyar közvélemény vagy egészen az írónőség mellett van, vagy azt csak tréfás oldalról fogja föl. Ily körülmények között némi visszahatást idézni elő, némi éles polemiával támadni meg e divatot, sem botrány-hajhászat, sem don quixotteria.

Polemiáinkat nem azért kötöttuk a két fenn czimzett műhöz, mintha azok megrovásokat érdemelnének. Ellenkezőleg e művek méltányolhatók, részint mert oly téren mozognak, hol a nők legsikeresebben működhetnek, részint mert a közelebből megjelent s kritikát nem érdemlő női művek közt leginkább figyelemre méltók. Azonban pusztán méltánylatunk igazolása lett volna az írónői pályának, melynek batározott ellenségei vagyunk. Az által, hogy éppen akkor támadjuk meg az írónőséget, midőn két méltányolható női művet ismertettünk, leginkább hittük elkerülhetni az elfogultság és előítélet vádját. Cikkünk sem értekezés, sem szorosán vett bírálat, holmi essayhez hasonló dolgozat, midőn a kritikus egy pár művet ismertetvén, alkalmat vesz elmondani gondolatait vagy a művek tárgyáról, vagy arról, mi azzal közel vagy távoli kapcsolatban van. E forma nálunk még nem elég divatos, de nem annyira új, hogy félreértésre adhatna alkalmat. Nők műveit bíráltni nálunk még eddig nem volt szokás, de szokásba kell hoznunk, mint a hogy más irodalmakban van. A kritika nem válhatik a gyöngédség vagy udvariasság kérdésévé. A nők művei éppen ugy a kri-

tika körébe tartoznak, mint a férfiakéi s legfelebb csak a modorban lehet némi csekély eltérés. E tekintetben egy más polemiánkban már nyilatkoztunk. A nő, ha közpályára lépett, lemondott minden nemét illető előjogáról; a kritikus, a férfiu tartozik elfogadni a lemondást s csak arra köteles, hogy irányában ne használja a kritika és gúny azon legélesebb fegyvereit, melyeket férfiak irányában minden habozás nélkül használhat. Nekünk a jelen esetben azon kellemes helyzetünk van, hogy e szabados s még azért eléggé éles fegyvereket sem kell használnunk s örömmel térünk át Flóra költeményei ismertetésére.

Azon nők közt, kik ez utóbbi évtizedben lyrai költeményeket írnak, csak Iduna és Flóra birnak figyelemre méltó tehetséggel, ha nem is oly jelentékenyen, mint divatlapjaink hirdetik. Idunát már kora halála is a részvét tárgyává tevő. Gyöngéd és csinos dalai, melyekben egy szerény és szerető női szív kevés és szűkörtü, de megható és őszinte elményei s egy a betegség szenvedései közt önmagát vigasztaló lélek mélabus, de önmegadó ábrándjai nyilatkoznak, s méltán nőink kedvence olvasmányá. Flóra is, bár más változatban, e nőies téren mozog. Gyöngy és gyémánt helyett dalt és virágot ohajt. Egy eltépett zöld levelet sodor a szél lábaihoz s kérdi: vajjon nem anyja irt rá üzenetet, vajjon a harinat nem bucsukönye-e? Boldognak tarja magát, bár néha elborul, néma, könyezik; megvidul a természet képein s az emberek közt, kik hozzá oly jók. Kinyitja ablakát, kéri a tavaszt, hogy jöjön be hozzá, gyógyítsa meg, ő nem mehet ki, beteg; ha felgyógyul, ő is majd visszalátogatja s mindent meghálál neki. Fogja édes anyja kezét, forró homlokához érteti s hiszi, hogy míg ez őrző

angyal fedezi szárnyaival, meg fogja kimélni minden baj és betegség. Virágait ápolja s mintba ezer virágsszellemke venné körül, csengés-zengést hall s dal, rege ringatja ábrándokba. Tudakolja, van-e a virágban sejtetem a késes jövő iránt s im, bár ő örül, virága elhervad; a csillagot is megkérdi s im, bár ő búsul a csillagfény lemosolyog hozzá. Szép őszi virágot lát a hervadó mezőn, de nem szakítja le, miért venné le a mosolygást egy haldokló arczáról. Szereti a természetet, örömet látogatja s mindig van hozzá mondani valója. Elbeszél füvel, fával, virággal, madárral, most, mint játszó gyermek, majd mint ábrándozó leányka. Kora tavasszal, midőn a nap már bimbót kezd fakasztani, kéri a kis madarat, hogy jöjön vissza, szánja meg a néma természetet s adja vissza neki lelkét, örömei hangját, a dalt. Kérdi az erdtől: vajjon van-e balzsam-erő illatában s a fák titkos zúgásában csendes siridalt vél hallani. Kéri a fénybogárkát, hogy álljon meg, csak testvérének akarja oda adni, ki bizonyosan nem bántja s ismét visszatesszi a szübe. El-ábrándozik, vajjon a hegy szebb-e, midőn a föld égbe vág, vagy a róna, midőn az ég a földre. Elmegy az erdőbe, hol nincs semmi zaj s csak egy sohaj tesz tanúságot az életről, s a sohajba olvad egész lelke. Hallgatja a fűmilét, búsul kedvence rózsája hervadásán, nézi a hulló csillagot, a hervadó virágot, a futó habot s örül, hogy, bár mindeu oly hamar elenyész, kebléből a dal nem apadhat ki. Soha sem vig, de ritkán érez erősb és mélyebb fájdalom, mindig méla, csendes ábrándozó, ki igyekszik vigasztalni magát és másokat. Néha enyeleg, de finom gúnyra alig több a gyermek csodálkozó mosolyánál, ki valamit nem tud felgöngyölíteni. Megkérdi a könyező vierlandi leányt, hogy miért sir,

talán nem érti érzéseit a világ, vagy talán mert jól áll neki a köny — valóban jól áll, mint virághoz a harmat. Elmondja, hogy a virág elhervad s tavasszal újra kivirul, erre semmit sem mondanak az emberek s a szívet mégis elítélik, ha feledvén újra szeret. Az ég tiszta kék, virág nyílik, madár dalol s ő még sem tud gyönyörködni, vihart ohajt s vádolja magát, hogy mindig a birhatatlant áhítja, ha valami megvan, nem kell s kívánja, ha nincs. De az enyelgő hangulat rövid ideig tart s újra mélyjába süllyed. Megéneklí a kis gyermeket, kit az istennek nagyon szeretnie kellett, mert korán magához vette; bejárja kedvencz helyeit, hol emlék minden tüzál, minden kő, s nem mer a jelenre gondolni, mert tájna, hogy csak a múltban élhet; leborul a tübe, elpanaszolja, mint anyja keblén, bűját, örömet, vigaszt, részvétet talál s midőn távozni készül s keble elszorul, a jövő tavasszal vigasztalja magát.

Íme nagyjában Flóra költészete. Szűk és egyhangu, mint általában a nőké, de gyöngéd és nemes s oly őszinte, minden affectatiótól ment, mint ritkán a férfiaké, kivált nálunk, hol nagy divatban van oly dolgokról írni, melyeknek a költő csak hírét hallja s oly érzésekről, melyeket soha sem érzett. Teljes méltánylatunkat kell kifejeznünk, hogy a költőnő jól választá körét és érzi, hol a költészet forrása. Átesap ugyan ő is néha oda, hol nem találhatja otthon magát s ekkor költeménye nem is egyéb bombasztuál; de ezt mintegy önmaga is érzi s visszatér oda, hova való érzései szölitják. Azonban az egészen más kérdés: vajjon e jól választott kört jól tölti-e be s költői intencióinak elég alkotó erő áll-e szolgálatában? Sajnáljuk, hogy e tekintetben fukarkodnunk kell méltány-

latunkkal. Itt a legtöbbször elmarad iduntató, nemcsak verselésre, de költői erőre nézve is. Nem bírja eléggé ama benső formát, melyben a magában költői gondolat és érzés valóban költeménynyé válik; ritkán tudja azt mondani, a mit akar s úgy a mint akarná, haboz, keres, küzd s gondolatai, képei elmosódnak vagy homályosokká válnak. Jobb költeményeiben is vannak töltőseges versszakok, sorok, szavak. Inkább az abstract, mint concret szavakhoz és kifejezésekhez vonzódik, pedig tulajdonkép csak ez utóbbiak a költőiek. Érzéseit reflexiókká változtatja, mi árt a dal önkénytelenségének s a próza felé hajlik. Például nem egy lelkesült telkiáltásban mondja el, hogy nem tudja vajjon a rónát szeresse-e vagy a hegyet, hanem így szól:

Sokáig gondolkodtam a felett;

Rónát szeressek-e vagy hegyet:

s aztán megfajti miért. E hajlamából toly az is, hogy némely igen kedves darabjait, mint például „Csitt kicsiny virágzellemlék” okoskodó magyarázattal végzi be s nem a rajznak oly finom fordulatával, mely nem mond ki semmit, de mindent sejtet s az olvasóra hagy. Ugynevezett közhelyeket is többet használ, mint tehetőségétől várnók, de az meglepetés reánk nézve, hogy a magyar költészet nagy betegségétől, a rossz képek hajhászatától s az üres és nagy phrasizoktól annyira ment. Természetesen ő sem tud egy fölvetett képet mindig végig vinni, mint például „Sírén a dal” eziműben, ő is mond olyasmit, melynek semmi értelme nincs, de ez aránylag oly kevés, hogy szót sem érdemel.

Általában Flóra tehetsége feljogosít bennünket arra, hogy többet várjunk tőle, mint a mennyit adott;

ő bizonyára többet is fog adni, ha érteni fogja, hogy a költői gondolat és érzés még magában nem költemény, nem mű. Ő már ösztönszerűleg érzi is ezt; legalább van két oly költeménye, melyeket a magok nemében műveknek lehet mondani. Közöljük mind a kettőt, leginkább azért, mert az eddigi ismertetők figyelemre sem méltatták, mi pedig az egész füzet legjobb költeményeinek tartjuk.

Letarolt kert . . .

Letarolt kert,
Elhervadt virágok,
Hulló levél,
Őszi selyem szálak.

Hallgató dal
Hallgató madárdal,
Mely a tájon
Csak emléken szárnyal.

Csörgés rögös
Hervadásnak hangja,
Őszi szellő
Mely önmagát futja.

S egy sohajzás,
Mely még visszaadja,
Mi tavaszkor
Lelkünk elragadja.

Szép volt a kis gyermek . . .

Szép volt a kis gyermek
A terítő ágyon

Halványan s mosolyogva
Feküdt a párnákon.

Kicsi kezeeskéje
Fonva volt imára
Ugy látszott a test is
Felszáll már utána.

És mintha borulna
Rá az ártatlanság,
Simult homlokára
Sok szép fehér virág.

A gyertyák oly búsan
Állottak sorjában,
Emésztve önmagok
Fájdalom lágjában!

GYULAI PÁL

Magyar könyvészet.

92. **Magyarok életrajza.** Szerkeszti Kerékgyártó Árpád. I. Szakasz: Hajdankor — 1600. V. Füzet. Bátoriak. 385—480. lap. Pest, Magyar Mihály könyvkiadó vállalata. Pest, nyomtatt Gyurján Józsefnél. 1858. Ára egy-egy füzetnek 40 pkr.

93. **Világtörténelem.** Irtá Cantu Caesar. A VII. turini olasz kiadás után fordította Gyurits Antal. Kiadja a Szt-István-társulat. Második kötet III. korszak. Pest, nyomtatt Böhmelnél. 1858. 8-rét XII. és 521—646 lap. Ára füzet 40 pkr.